INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI

2026/4

+998335668868
www.innoworld.net

Google Scholar doi zenodo OpenAIRE

YANGI RENESSANS

ILMIY JURNALI
TO'PLAMI

3 - JILD, 4 - SON
2026

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2026

TURIZMDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK (PPP) SAMARADORLIGI: RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI

Kamolova Fotima G'ofurjon qizi
Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi, Psixologiya fakulteti, Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali, O'zbekiston, fotimazuhra0703@gmail.com https://orcid.org/0009-0009-5814-5409
Kamolova Zuxra G'ofurjon qizi
Turizm va mehmondo'stlik yo'nalishi, Psixologiya fakulteti, Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti Jizzax filiali, O'zbekiston, kamolovogabek97@gmail.com https://orcid.org/0009-0008-0660-6974

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizm sohasida davlat-xususiy sheriklik (PPP) mexanizmlarining samaradorligi rivojlanayotgan mamlakatlar misolida tahlil qilinadi. Ishlab chiqarilgan infratuzilma loyihalari, xizmat ko'rsatish sifati va investitsion jozibadorlikka PPPning ta'siri o'rganiladi. Hindiston, Vetnam, Janubiy Afrika va O'zbekiston tajribalari qiyosiy tahlil asosida baholanadi. Shuningdek, PPP loyihalarida uchraydigan institutsional to'siqlar, huquqiy noaniqliklar va risklarni taqsimlash masalalari yoritiladi. Maqola yakunida rivojlanayotgan mamlakatlarda turizmda PPP samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: davlat-xususiy sheriklik, turizm, rivojlanayotgan mamlakatlar, infratuzilma, investitsiyalar, samaradorlik, risklarni boshqarish, O'zbekiston, Hindiston, Vetnam

Abstract: This article analyzes the effectiveness of public-private partnership (PPP) mechanisms in the tourism sector based on the experience of developing countries. The study examines the impact of PPPs on infrastructure development, service quality, and investment attractiveness. A comparative analysis is conducted using case studies from India, Vietnam, South Africa, and Uzbekistan. The article also addresses institutional barriers, legal uncertainties, and risk allocation issues commonly encountered in PPP projects. In conclusion, recommendations are proposed to enhance the effectiveness of PPPs in tourism across developing countries.

Keywords: public-private partnership, tourism, developing countries, infrastructure, investments, efficiency, risk management, Uzbekistan, India, Vietnam

Аннотация: В данной статье анализируется эффективность механизмов государственно-частного партнерства (ГЧП) в сфере туризма на примере развивающихся стран. Исследуется влияние ГЧП на развитие инфраструктуры, качество услуг и инвестиционную привлекательность. На основе сравнительного анализа рассматриваются кейсы Индии, Вьетнама, Южной Африки и Узбекистана. Также освещаются институциональные

барьеры, правовая неопределенность и вопросы распределения рисков, характерные для проектов ГЧП. В заключение разработаны рекомендации по повышению эффективности ГЧП в туризме в развивающихся странах.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, туризм, развивающиеся страны, инфраструктура, инвестиции, эффективность, управление рисками, Узбекистан, Индия, Вьетнам

Kirish

So‘nggi o‘n yillikda turizm jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun turizm yalpi ichki mahsulot (YaIM) o‘sishi, yangi ish o‘rinlari yaratish va eksportni diversifikatsiya qilishning muhim manbai sifatida namoyon bo‘lmoqda. Biroq, turizm infratuzilmasini rivojlantirish – mehmonxonalar, transport tarmoqlari, turistik majmualar, madaniy meros ob’ektlarini rekonstruksiya qilish – katta miqdordagi investitsiyalarni talab qiladi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda davlat byudjeti imkoniyatlari cheklanganligi sababli, bu vazifani faqat davlat mablag‘lari hisobiga hal qilish qiyin.

Shu nuqtai nazardan, davlat-xususiy sheriklik (Public-Private Partnership – PPP) turizm sohasida infratuzilmani rivojlantirish va xizmat ko‘rsatish sifatini oshirishning samarali mexanizmi sifatida e’tirof etilmoqda. PPP davlatning tartibga solish va uzoq muddatli rejalashtirish imkoniyatlarini xususiy sektorning innovatsion yondashuvlari, boshqaruv tajribasi va moliyaviy resurslari bilan birlashtiradi.

Ushbu maqolada turizm sohasida davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining samaradorligi rivojlanayotgan mamlakatlar, xususan Hindiston, Vetnam, Janubiy Afrika va O‘zbekiston misolida tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi – PPP loyihalarining turizm infratuzilmasiga, investitsion jozibadorlikka va xizmat ko‘rsatish sifatiga ta’sirini baholash, shuningdek, institutsional to‘siqlar va risklarni taqsimlash masalalarini yoritishdir.

Turizm sohasida PPP turli shakllarda amalga oshiriladi. Eng keng tarqalgan modellar qatoriga quyidagilar kiradi:

Konsessiya – davlatga tegishli bo‘lgan turistik ob’ekt (masalan, tarixiy yodgorlik, milliy bog‘) xususiy operatorga ma’lum muddatga boshqaruv uchun beriladi.

Build-Operate-Transfer (BOT) – xususiy investor ob’ektni qurib, ma’lum muddat davomida boshqaradi, so‘ngra davlatga topshiradi.

Design-Build-Finance-Operate (DBFO) – xususiy sektor loyihani loyihalash, qurish, moliyalashtirish va boshqarishni o‘z zimmasiga oladi.

Davlat mulkini ijaraga berish – davlat turistik infratuzilma ob’ektlarini uzoq muddatli ijara asosida xususiy sektorga beradi.

Har bir modelning samaradorligi mamlakatning huquqiy tizimi, institutsional muhiti va loyihaning o‘ziga xos xususiyatlariga bog‘liq.

Hindiston turizm sohasida PPP mexanizmlarini faol qo‘llayotgan mamlakatlardan biridir. Hindiston hukumati “Swadesh Darshan” va “PRASHAD” (Pilgrimage Rejuvenation and Spiritual Heritage Augmentation Drive) dasturlari doirasida turistik va ziyoratgoh hududlarini rivojlantirishda PPP loyihalarini amalga oshirmoqda.

Tajriba shuni ko‘rsatadiki, PPP loyihalari Hindistonning tarixiy va diniy ob’ektlarida infratuzilmani sezilarli darajada yaxshilagan. Masalan, Varanasi shahridagi Gang daryosi bo‘yidagi qayta qurish ishlari, Amritsardagi Oltin ibodatxona atrofidagi obodonlashtirish loyihalari PPP asosida amalga oshirilgan. Biroq, loyihalarning bir qismida byurokratik to‘siqlar, yer ajratish masalalari va xususiy investorlarning uzoq muddatli daromadlilikni oldindan baholashdagi qiyinchiliklar kuzatilgan.

Vetnamda turizm sohasidagi PPP loyihalari asosan mehmonxona va kurort majmualarini qurishga yo‘naltirilgan. Da Nang, Nha Trang va Phu Quoc oroli kabi yo‘nalishlarda yirik xalqaro mehmonxona tarmoqlari (Marriott, Hyatt, Accor) PPP shartnomalari asosida faoliyat yuritmoqda.

Vetnam tajribasi muvaffaqiyatli PPP loyihalari uchun quyidagi omillarni muhim ekanligini ko‘rsatadi: shaffof tender jarayonlari, investor huquqlarining ishonchli himoyasi va uzoq muddatli siyosiy barqarorlik. Shuningdek, Vetnamda PPP loyihalarini amalga oshirishda davlatning yer ajratish va ruxsatnomalarni rasmiylashtirish jarayonlarini soddalashtirishi muhim rol o‘ynagan.

Janubiy Afrika turizmda PPP loyihalarini, ayniqsa milliy bog‘lar va qo‘riqxonalar infratuzilmasini rivojlantirishda faol qo‘llaydi. South African National Parks (SANParks) tashkiloti xususiy investorlar bilan hamkorlikda Kruger milliy bog‘i va boshqa qo‘riqxonalarda mehmonxona, kemping va turistik xizmatlar infrastrukturasini rivojlantirgan.

Janubiy Afrika tajribasining o‘ziga xosligi – PPP loyihalarida mahalliy hamjamiyatlarning ishtiroki va ijtimoiy mas’uliyatga alohida e’tibor qaratilishidadir. Loyihalarning majburiy sharti sifatida mahalliy aholi bandligi va kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash dasturlari belgilangan. Bu model turizmning iqtisodiy foydalarini mahalliy aholi o‘rtasida adolatli taqsimlash imkonini bergan.

O‘zbekiston so‘nggi yillarda turizmni strategik tarmoq deb e’lon qilib, ushbu sohada PPP mexanizmlarini joriy etishga alohida e’tibor qaratmoqda. 2019-yilda qabul qilingan “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi qonun turizm infratuzilmasini rivojlantirish uchun huquqiy asos yaratdi.

Amaldagi loyihalar qatorida Samarqand, Buxoro, Xiva va Toshkentda yirik mehmonxona va turistik majmualarni qurish, shuningdek, tarixiy ob’ektlarni rekonstruksiya qilish bo‘yicha PPP loyihalari bor. Xususan, Samarqanddagi “Silk Road Samarkand” turistik majmuasi PPP asosida amalga oshirilgan eng yirik loyihalardan biridir.

O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, PPP loyihalarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun markaziy va mahalliy hokimiyat organlari o‘rtasidagi

muvofiqlashtirish, investitsion muhitni yaxshilash va xususiy sektor uchun uzoq muddatli kafolatlarni ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

Rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasini o'rganish PPP loyihalarida bir qator umumiy muammolar mavjudligini ko'rsatadi:

a) Huquqiy noaniqliklar – ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda PPP faoliyatini tartibga soluvchi maxsus qonunchilik bazasi yetarli darajada rivojlanmagan. Bu holat investorlar uchun uzoq muddatli prognoz qilishni qiyinlashtiradi va investitsion risklarni oshiradi.

b) Institutsional salohiyatning yetishmasligi – PPP loyihalarini tayyorlash, tender o'tkazish va shartnomalarni boshqarish uchun maxsus bilim va tajriba talab etiladi. Ko'p hollarda davlat idoralarida bu boradagi kadrlar salohiyati cheklangan.

c) Risklarni taqsimlash – PPP loyihalarida risklar (qurilish, moliyaviy, operatsion, siyosiy risklar) davlat va xususiy sektor o'rtasida adolatli taqsimlanmasligi mumkin. Xususiy investorlar o'z zimmasiga olgan risklar daromadlilik darajasiga mos kelmasa, loyihaga qiziqish pasayadi.

d) Yer ajratish va mulk huquqi – turizm infratuzilmasini rivojlantirish ko'p hollarda yer ajratish bilan bog'liq. Rivojlanayotgan mamlakatlarda yer mulki bilan bog'liq nizolar, huquqiy hujjatlarning murakkabligi loyihalarni kechiktiruvchi asosiy omillardan biridir.

e) Daromadlilikning uzoq muddatliligi – turizm infratuzilmasi loyihalari uzoq o'zini oqlash muddatiga ega (odatda 10-20 yil). Bu holat bank kreditlari va boshqa moliyalashtirish manbalarini jalb qilishni murakkablashtiradi.

Rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi asosida turizmda PPP samaradorligini oshirishning quyidagi yo'nalishlarini belgilash mumkin:

1. Huquqiy bazani takomillashtirish – PPP faoliyatini tartibga soluvchi maxsus qonunchilikni ishlab chiqish va amaldagi qonunlarni xalqaro standartlarga moslashtirish.

2. Institutsional rivojlanish – PPP loyihalarini tayyorlash va boshqarish uchun maxsus davlat muassasalarini tashkil etish yoki mavjudlarini kuchaytirish.

3. Tender jarayonlarining shaffofligi – ochiq va raqobatbardosh tenderlarni o'tkazish, korrupsiya risklarini minimallashtirish.

4. Risklarni diversifikatsiya qilish – davlat tomonidan ma'lum risklarni (masalan, siyosiy risklar, valyuta kursi o'zgarishi) o'z zimmasiga olish orqali xususiy investorlar uchun jozibadorlikni oshirish.

5. Mahalliy hamjamiyatlarni jalb qilish – PPP loyihalarida mahalliy aholi manfaatlarini hisobga olish, ularni ish o'rinlari va kichik biznes imkoniyatlari bilan ta'minlash.

Xulosa

Turizm sohasida davlat-xususiy sheriklik rivojlanayotgan mamlakatlar uchun infratuzilmani rivojlantirish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirishning muhim mexanizmi hisoblanadi. Hindiston, Vetnam, Janubiy Afrika va O'zbekiston tajribalari shuni ko'rsatadiki, PPP loyihalari to'g'ri tashkil etilgan taqdirda

turizmni rivojlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va yangi ish o‘rinlari yaratishda sezilarli natijalar beradi.

Biroq, rivojlanayotgan mamlakatlarda PPP loyihalarini amalga oshirishda huquqiy noaniqliklar, institutsional salohiyatning yetishmasligi, risklarni noto‘g‘ri taqsimlash va yer masalalari bilan bog‘liq jiddiy to‘siqlar mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish, shuningdek, mahalliy hamjamiyatlarni faol jalb qilish va tender jarayonlarining shaffofligini ta’minlash orqali PPP loyihalarining samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

O‘zbekiston uchun turizm sohasida PPP mexanizmlarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Mamlakatning boy tarixiy-madaniy merosi, qulay geografik joylashuvi va so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan islohotlar xorijiy investorlar uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Xalqaro tajribani o‘rganish va mahalliy sharoitlarga moslashtirish asosida PPP loyihalarini yanada takomillashtirish O‘zbekiston turizmining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining “Davlat-xususiy sheriklik to‘g‘risida”gi Qonuni, 2019-yil.

2. World Bank. (2023). Public-Private Partnerships in Tourism: Lessons from Developing Countries. Washington, D.C.: World Bank Group.

3. Asian Development Bank. (2022). Tourism Infrastructure Development through PPPs in Southeast Asia. Manila: ADB.

4. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2023). Tourism Investment and Finance: The Role of Public-Private Partnerships. Madrid: UNWTO.

5. South African National Parks (SANParks). (2023). Annual Report 2022/2023: Conservation and Tourism Partnerships.

6. Ministry of Tourism, Government of India. (2023). Swadesh Darshan Scheme: Progress and Impact Assessment.

7. Vietnam Ministry of Culture, Sports and Tourism. (2022). Tourism Development Report 2022.